

Na przyjaznym szlaku

Propozycje łatwych i atrakcyjnych przyrodniczo ścieżek
po obszarach będących pod opieką
Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków

Wstęp

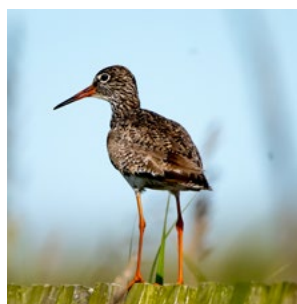
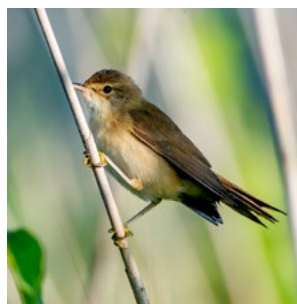
Przebywanie pośród przyrody, obserwowanie jej to jeden z najlepszych sposobów na odpoczynek dla ciała i umysłu. Czasem nawet krótkie wyjście w teren – na spacer, rower, przebieżkę – może znacząco poprawić humor, pomóc zebrać myśli, wywołać przyptyw energii i pozytywnie wpłynąć na kondycję fizyczną organizmu.

Zawsze warto jest wyjść z domu i zanurzyć się w naturze. Nie zawsze jednak łatwo nam znaleźć kuszący i motywujący do wyjścia czy wyjazdu cel wycieczki. Dla osób mniej sprawnych problematyczne bywa też wybranie odpowiednio przystępnej trasy.

Publikacja ta ma na celu zachęcenie osób w różnej kondycji fizycznej, m.in. seniorów, do wyjścia z domu i spędzenia czasu na łonie natury. W przewodniku przedstawiamy propozycje pięciu łatwych i krótkich wycieczek do cennych przyrodniczo obszarów będących pod opieką Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków.

Nasza organizacja w ramach działań ochronnych opiekuje się sześcioma miejscami cennymi przyrodniczo na terenie Polski. W granicach wszystkich tych obszarów znajdziemy tereny podmokłe, kluczowe dla przetrwania m.in. ptaków związanych z mokradłami.

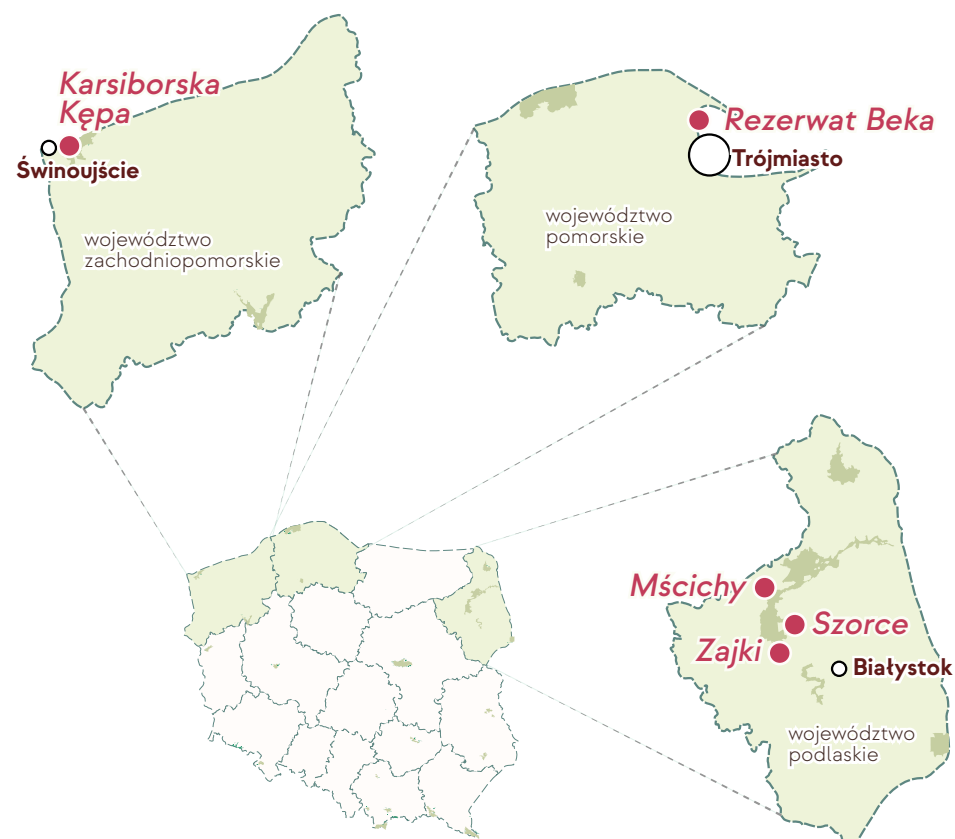
Cztery z miejsc będących pod opieką OTOP-u to tzw. rezerваты społeczne (można też spotkać się z określeniem „tereny chronione prywatnie”) – ustanowione przez OTOP na wydzierżawionych lub wykupio-

Fot. Artur Buczkowski

nych przez Towarzystwo gruntach. Inicjatywa ich powstania była oddolna i opiekę nad nimi sprawuje organizacja, a nie organy państwowe. Natomiast rezerwat przyrody Beka to rezerwat państwowy, którym nasza organizacja opiekuje się już od ponad 25 lat.

Wszystkie rezerваты będące pod opieką OTOP-u to miejsca atrakcyjne przyrodniczo i warte odwiedzenia. Zachęcamy do ich poznania, do podziwiania ich przyrody, do wspólnego wypatrywania w ich granicach cennych gatunków ptaków, innych zwierząt, grzybów i roślin. Mamy nadzieję, że ten krótki przewodnik zachęci Was do podróży do Doliny Biebrzy, na Pomorze Zachodnie czy w okolice Trójmiasta.

12 Rezerwat przyrody Beka

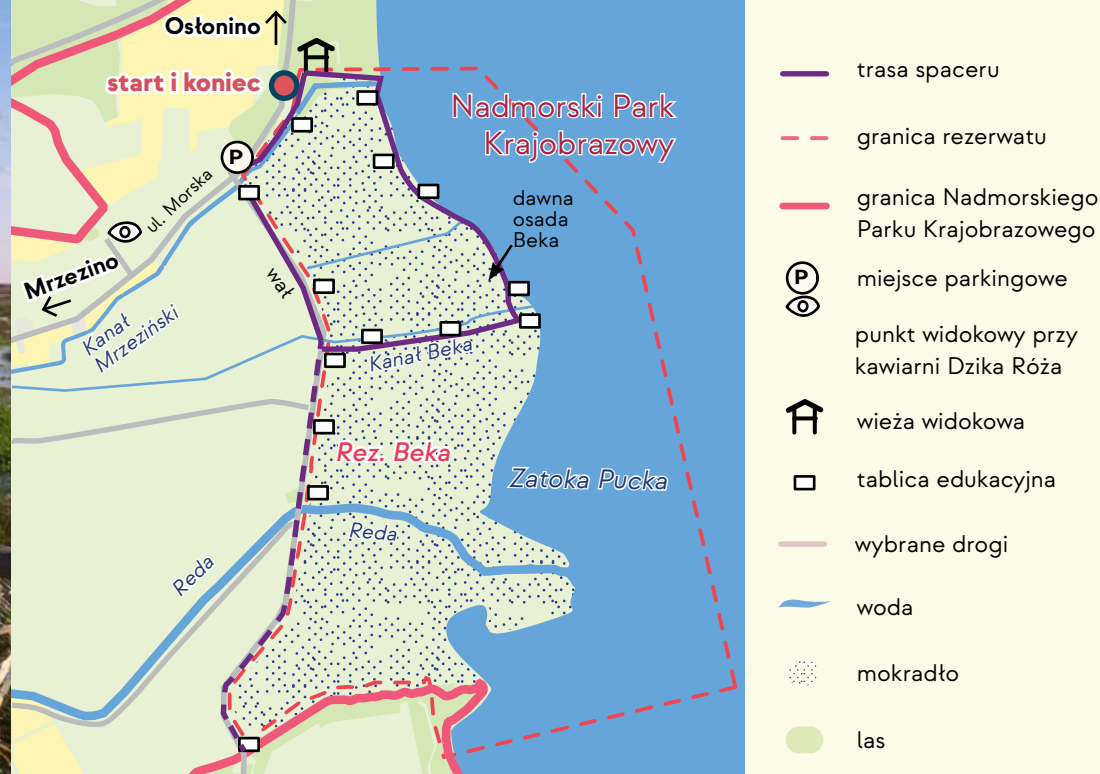
Rezerwat Beka, fot. D. Kozakiewicz

Rezerwat przyrody Beka położony jest w województwie pomorskim, nad Zatoką Pucką. To miejsce o niezwykle bogatej awifaunie, zwłaszcza wiosną tętniące życiem i pełne ptasich głosów. Jak mawia kierownik rezerwatu, „to jest polskie Serengeti”.

Rezerwat został powołany w 1988 r., a od 1999 r. opiekę sprawuje nad nim OTOP. Rezerwat chroni ujście Redy wraz z przylegającymi łąkami oraz przybrzeżnym pasem wód Zatoki Puckiej. Znajdują się tu ważne siedliska przyrodnicze, takie jak solniska nadmorskie, łąki trzęślicowe, torfowiska zasadowe czy naturalne ujścia rzek. Dzięki ochronie tych siedlisk chronimy też wiele rzadkich gatunków ptaków, które na Bece gniazdują, zimują lub żerują podczas jesiennych i wiosennych migracji.

Skąd w rezerwacie przyrody Beka tyle skarbów?

Powstanie na Bece cennych siedlisk możliwe było dzięki regularnym zalewom nisko położonych obszarów przez wodę morską oraz dzięki wieloletniemu rolniczemu użytkowaniu tych terenów przez człowieka. Na obszarze dzisiejszego rezerwatu przez ponad 200 lat koszono łąki i wypasano zwierzęta. Zasobne

w pokarm, podmokłe tereny o niskiej roślinności zapewniały wielu ptakom (zwłaszcza siewkowym) znakomite warunki do lęgów i żerowania.

Zaprzestanie rolniczego gospodarowania w momencie utworzenia rezerwatu przyrody spowodowało na Bece gwałtowny rozwój trzcinowisk. Ich szybka ekspansja zagroziła dalszemu istnieniu unikatowych siedlisk łąkowych i torfowisk. Od kiedy opiekę nad rezerwatem przejęło OTOP, na łąkach ponownie prowa-

Wycieczka zaczyna się przy odbiciu drogi do wieży widokowej znajdującej się na granicy Rezerwatu Przyrody Beka (54.65767N, 18.45870E).

Miejscowości położone najbliżej rezerwatu to Mrzeżino (około 1,5 km) i Ośłonino (około 1 km). Tam też znajdują się najbliższe przystanki autobusowe i kolejowe. Samochodem można też dotrzeć do samego rezerwatu. Dogodna do zaparkowania zatoczka znajduje się na początku wału.

Proponowana pętla ma 3,5 km długości.

Trasa jest łatwa, prowadzi po płaskim terenie. Alternatywny spacer wałem, wzdłuż całej granicy rezerwatu, to dobra propozycja dla osób z trudnościami w poruszaniu się.

Nie użytkowane łąki, fot. R. Ossowski

dzi się regularne koszenia i wypasa zwierzęta. Prowadzenie takich zabiegów pozwoliło ptakom znów poczuć się dobrze w naszym rezerwacie.

Zwiedzanie

W rezerwacie wyznaczono ścieżkę edukacyjną z tablicami informacyjnymi. Na długości prawie 4,5 km zobaczyć można najważniejsze siedliska przyrodnicze Beki oraz obserwować ptaki i inne zwierzęta. Ścieżka jest podzielona na dwa odcinki. Jeden prowadzi po wale przeciwsztormowym i drodze gruntowej do ujścia Kanału Mrzezińskiego, mijając w północnej części rezerwatu wieżę widokową. Drugi odchodzi od wału w głąb rezerwatu do dawnej osady Beka i dalej wiedzie ścieżką wzdłuż wybrzeża (ten odcinek jest czasowo zamykany na okres lęgowy od początku marca do końca lipca).

Wzdłuż kanału Beka i po ścieżce wzdłuż brzegu w kierunku północnym można poruszać się wyłącznie pieszo. Pozostałe odcinki trasy są udostępnione zarówno dla pieszych, jak i rowerzystów. W zwiedzaniu rezerwatu pomaga specjalna aplikacja „Beka rezerwat przyrody”, w której można obejrzeć mapę obszaru, poznać gatunki charakterystyczne dla danych siedlisk przyrodniczych oraz przeczytać informacje o kolejnych przystankach.

Uwaga! Zbaczanie ze wspomnianych, zaznaczonych na mapie ścieżek jest surowo zabronione. Zakaz podyktowany jest względami ochrony cennych siedlisk, ptaków oraz zapobiega płoszeniu wypasanych tam zwierząt.

Trasa

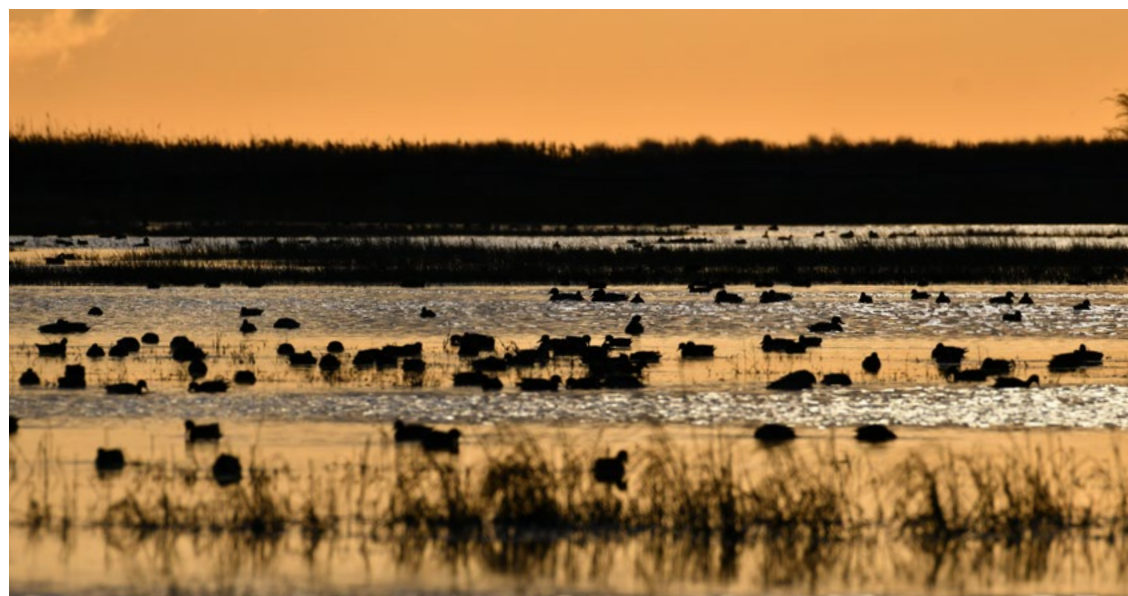
Aby zrealizować na Bece niedługą i atrakcyjną wycieczkę, najlepiej zacząć zwiedzanie od wieży obserwacyjnej.

Krajobraz południowy, powstanie torfowisk i zmiennowilgotne łąki

Z wieży rozciąga się widok na całą Bekę oraz Zatokę Pucką. Widać stąd wyraźnie płaską równinę pradoliny Redy i piaszczysty wał brzegowy oddzielający ją od zatoki.

Od wieży widokowej podążamy na południowy zachód w kierunku wału. Po drodze mijamy zmiennowilgotne łąki trzęślicowe – cenne siedlisko przyrodnicze, w którym występuje trawa trzęślica modra, ale też szeroka gama barwnych storczyków. Łąki takie są dziś w regionie gdańskim rzadkością – większość została przekształcona oraz odwodniona i jest użytkowana rolniczo lub zarasta krzewami i drzewami. Na łąkach czasem usłyszeć można żerujące tu chętnie kszuki.

Podążamy dalej drogą gruntową w kierunku wału. Warto wypatrywać w pobliskich krzewach remizów i dziwonii, a wzdłuż wody zimorodków. Dochodzimy do wału przeciwsztormowego, który stanowi zachodnią granicę rezerwatu. Umieszczono tu tablicę opowiadającą o historii powstania tutejszych podmokłych nizin. Znajdujemy się na terenie ukształtowanym przez lodowiec.

Rozlewiska na terenie rezerwatu, fot. B. Drwal

Rycyk, fot. A. Buczkowski

Wyniesienia zwane kępami, będące fragmentami polodowcowej moreny, kontrastują tu z płaską, rozległą Pradolina Redy-Łeby, u ujścia której leży rezerwat. Pradolina powstała jako efekt erozyjnego działania wód wypływających spod lodowca w czasie, gdy ten wycofywał się na północ kontynentu. Po zaniknięciu lodowca dno pradoliny zaczęły wypełniać pokłady torfu, dzięki czemu ukształtowały się tu torfowiska. W drugiej połowie XIX w. zapoczątkowano osuszanie podmokłego i bagiennego terenu dla celów rolniczych.

W ujściu pradoliny na glebach torfowych, będących pod stałym wpływem wód morskich, rozwinęły się cenne zbiorowiska roślinne, wymagające stałej obecności soli – tzw. solniska nadmorskie. Zbiorowiska te mają dwojaki charakter: te tworzone przez niską, zwartą roślinność to słonawy; natomiast w niżej położonych, bardziej wilgotnych zakątkach rezerwatu występują słonolubne szuwały. Wyjątkowa mozaika tych dwóch typów zbiorowisk możliwa jest dzięki wypasowi zwierząt gospodarskich w granicach rezerwatu.

Beka – raj dla siewkowców i nie tylko

Mijamy kolejną tablicę i kontynuujemy spacer wałem. Po prawej stronie rozciągają się tereny intensywnie użytkowanych łąk, po lewej zaś łąki

i pastwiska rezerwatu. Z wału zaobserwować można wiele gatunków ptaków, w tym siewkowców, dla których Beka jest prawdziwym rajem. Siewkowce żerują na wilgotnych glebach, na których nieraz stoi płytka woda oraz na obszarach zamulonych. W poszukiwaniu pokarmu sondują podłoże swoimi długimi dziobami.

Wczesną wiosną na łąkach w rezerwacie pojawiają się czajki. Część z nich tylko tu żeruje, zatrzymując się w drodze na dalej położone lęgowiska, część jednak zostaje i przystępuje do lęgów.

W rezerwacie gniazduje też kilka par krwawodziobów. Zajmują one bardziej wilgotne fragmenty łąk, z nieco wyższą roślinnością. Żerują na brzegach płytkich rozlewisk, chętnie przysiadają na słupkach ogrodzeniowych.

Na Bece do lęgów przystępują też pojedyncze pary kszyków, ale w czasie przelotów mogą się tu tworzyć koncentracje dochodzące nawet do kilkudziesięciu osobników.

Koniki polskie na pastwisku, fot. A. Buczkowski

Świt w rezerwacie Beka. W tle zadrzewienie zwane wielorybem bekowym, fot. E. Sielska

Beka to ważne miejsce odpoczynku i żerowania dla wielu gatunków migrujących. Wiosną (głównie w maju) i jesienią (od sierpnia) można tu obserwować m.in. stada łęczaków i batalionów, a jesienią stada m.in. gęsi i kaczek. Jesienią rezerwat staje się dodatkowo miejscem, gdzie okoliczne żurawie koncentrują się przed odlotem na zimowisko. Na noc zlatuje się tu wówczas czasem ponad 1000 ptaków. Podobną liczebność osiągają stada migrujących i zatrzymujących się na Bece gęgaw.

W stronę Zatoki z widokiem na koniki i łąki

Poza sezonem lęgowym przy tablicy opisującej ptaki łąk i pastwisk schodzimy z wału i skręcamy w lewo ku Zatoce Puckiej. Od początku maja do końca listopada w okolicy możemy podziwiać stado koników polskich. OTOP wprowadziło koniki do rezerwatu w 2019 r., by zgryzały roślinność, a tym samym nie dopuszczały do zarastania łąk i pomagały zachować cenne dla ptaków siedliska. Łąki, które w danym sezonie nie są zgryzane przez koniki, muszą zostać skoszone.

Spacerując drogą ku zatoce, warto wypatrywać w okolicy pliszki cytrynowej. Ten piękny gatunek obserwujemy na Bece od maja do przełomu sierpnia i września. W rezerwacie odnotowano kiedyś największe zagęszczenie pliszki cytrynowej w kraju (do 14–15 par lęgowych w sezonie). Pliszkę najłatwiej zauważyć, gdy przysiadła na trzcinie, palikach czy żerdziach ogrodzenia, wykorzystując je jako punkty obserwacyjne.

Wzdłuż wybrzeża

W miejscu, gdzie kanał Beka uchodzi do Zatoki Puckiej do połowy XX w. znajdowała się osada rybacka o nazwie Beka. Słowem „beka” określa się po kaszubsku harpun używany do polowania na foki i połowu ryb.

Dawniej w miejscu, gdzie przebiega kanał Beka, płynęła rzeka Reda. Z czasem równinę zalewową jednak zmeliorowano, a główny nurt rzeki przekierowano na południe. Od kiedy do zatoki prowadzi jedynie kanał, pas wybrzeża nie

jest tu zasilany osadami z lądu, a morskie fale silniej oddziałują na plażę, powoli pochłaniając kolejne jej fragmenty.

Ptaki wybrzeża

Wybrzeże rezerwatu to doskonałe miejsce do obserwacji gatunków związanych z otwartymi wodami i Zatoką Pucką, która leży na trasie jednego z najważniejszych szlaków migracyjnych Europy.

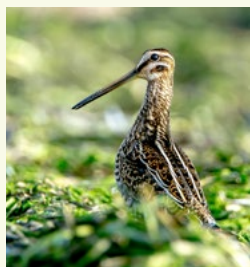
Część gatunków wędrujących z zimowisk decyduje się przystąpić na Bece do lęgu. Robią tak m.in. ohary – kontrastowo ubarwione kaczki gnieźdzące się w norach ziemnych, czy nurogęsi – na miejsce gniazdowania wybierające duże dziuple, spróchniałe pnie i nory ziemne.

W sezonie jesienno-zimowym na łąkach formują się wielogatunkowe stada składające się m.in. z kormoranów czarnych i czapli siwych. Na wodach zatoki gromadzą się grupy łabędzi i kaczek. W okresie przelotów widywane są też rożeńce, świstuny, cyraneczki, płaskonosy, łabędzie nieme, rzadziej łabędzie krzykliwe.

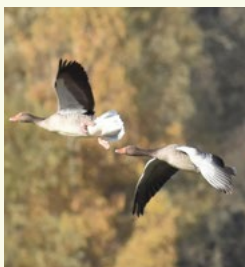
Zimą na wodach zatoki przebywają wielotysięczne mieszane stada kaczek nurkujących, takich jak gągoły, czernice i ogorzałki. Duże koncentracje ptaków wodnych przyciągają nad zatokę bieliki.

Wzdłuż wybrzeża wędrujemy na północ, mijając słonawy. W końcu dochodzimy do kanału, wzdłuż którego dochodzimy do wieży widokowej.

Brzeg zabierany przez wody Zatoki, fot. D. Kozakiewicz

Kszyk
(*Gallinago gallinago*)

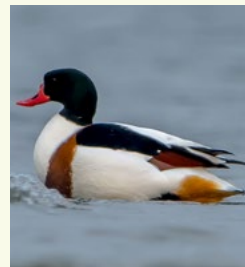
Gęgawa
(*Anser anser*)

Dziwonia
(*Erythrura erythrina*)

Żuraw
(*Grus grus*)

Ohar
(*Tadorna tadorna*)

Czajka
(*Vanellus vanellus*)

Krwawodziób
(*Tringa totanus*)

Pliszka cytrynowa
(*Motacilla citreola*)

13

Rezerwat społeczny OTOP Karsiborska Kępa

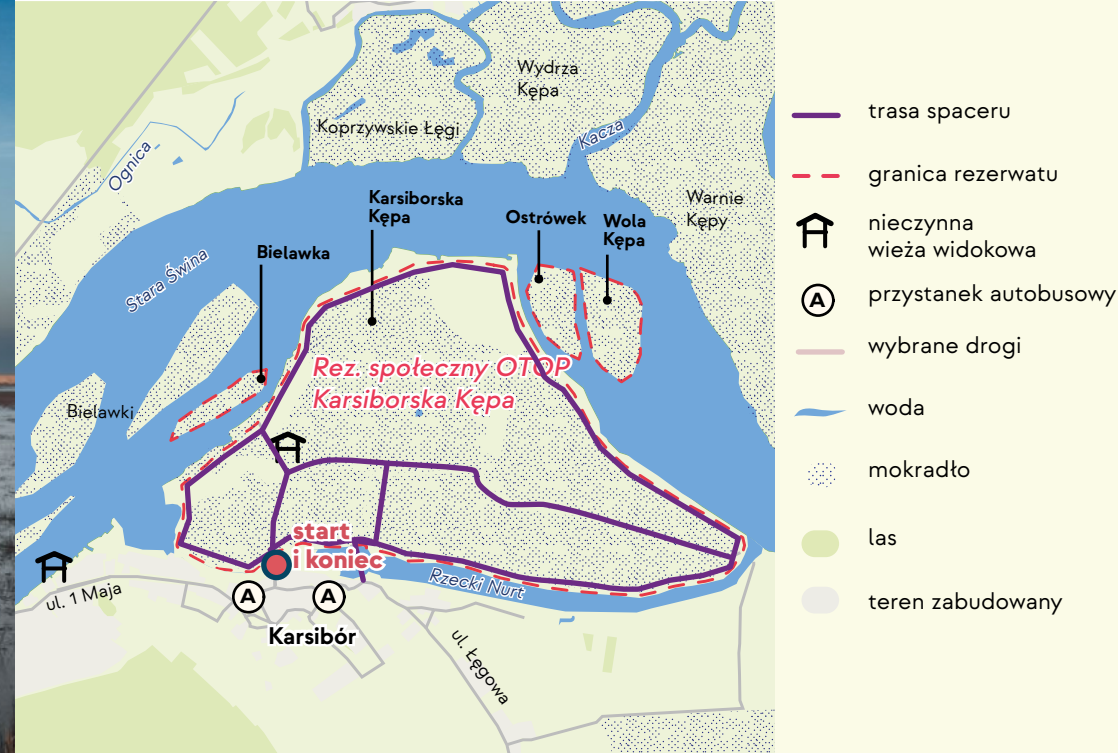
Rozlewisko na Karsiborskiej Kępie, fot. K. Kałużny

Rezerwat społeczny OTOP Karsiborska Kępa to jeden z pierwszych rezerwatów społecznych, jaki powstał w Polsce. Rezerwat ochroną obejmuje wyspę Karsiborska Kępa oraz mniejsze wyspy: Bielawka, Ostrówek i Wola Kępa. Wszystkie one położone są w Delcie Świny, w ujściu Odry.

Rezerwat dawniej i dziś

Karsiborska Kępa wita odwiedzających widokiem rozległych, otwartych przestrzeni pastwisk i łąk otoczonych wałem przeciwpowodziowym. Grunty wyspy użytkowane są od blisko 200 lat. Już na początku XX w. wyspę przystosowano do wypasu zwierząt, wznosząc wał i budując sieć rowów melioracyjnych oraz stację pomp. Od końca XX w. intensywność rolniczego użytkowania gruntów na Karsiborskiej Kępie znacznie zmalała, rowy melioracyjne zaczęły wypełniać się mułem, a teren rezerwatu zarastać trzciną.

W 1993 r. OTOP wykupiło rozległe grunty na Karsiborskiej Kępie i stworzyło rezerwat społeczny. Jego głównym zadaniem była ochrona zanikających solnisk nadmorskich i bytujących w nich ptaków – cennych gatunków siewkowców (z biegusem zmiennym podgatunku *schinzii*) oraz populacji lęgowej wodniczki – gatunku będącego najbardziej zagrożonym wróblowatym

kontynentalnej Europy. Obecnie, poza OTOP-em, na terenie rezerwatu gospodarują tylko nieliczni właściciele prywatni – funkcjonuje jedna plantacja trzciny, a zwierzęta hodowlane wypasa się tylko na niewielkich pastwiskach.

Skrzyżowanie ul. 1 Maja w Karsiborze z boczną drogą prowadzącą do rezerwatu (53.85415 N, 14.32089E).

Autobusem miejskim ze Świnoujścia należy jechać aż do przedostatniego przystanku, następnie podążając za autobusem, dojść do dużego przydrożnego krzyża i przy nim skręcić w boczną drogę z niewielkim mostkiem. To wejście na Karsiborską Kępę.

Samochodem lub rowerem – należy kierować się w stronę przeprawy promowej Karsibór (od strony wyspy Wolin), a następnie, tuż przed przeprawą skręcić na południe za drogowym znakiem Karsibór, dalej jechać całą czas asfaltową drogą do napotkania wspomnianego wyżej krzyża. Dodatkowo można zwracać uwagę na znaki drogowe „Ostoja Ptaków”.

Okrążenie całej wyspy groblą wymaga pokonania **8–9 km**, jednak podczas spaceru w każdej chwili można zawrócić. Nawet w czasie niewielkiej przechadzki jest duża szansa na wspaniałe obserwacje przyrodnicze.

Trasa łatwa, acz wymagająca ostrożności (zdarzają się miejsca rozkopane przez zwierzęta) oraz wyboru dni o odpowiedniej pogodzie i warunkach.

Rozlewisko na Karsiborskiej Kępie, fot. K. Kałużny

W celu utrzymania cennych płatów roślinności i potencjalnych siedlisk wodniczek OTOP latem wykonuje koszenia zarastających trzciną obszarów.

Cenne siedliska rezerwatu: solniska nadmorskie

Płaska, pokryta torfem równina wnętrza wyspy to jedno z niewielu miejsc w Polsce, gdzie występują solniska nadmorskie. Tworzące je zbiorowiska roślinne powstają na glebach o wysokim stopniu zasolenia i stałym kontakcie z wodami morskimi, które są użytkowane głównie jako pastwiska. W Polsce solniska nadmorskie występują jedynie w ujściu Odry, w Słowińskim Parku Narodowym oraz w rezerwach okolic Trójmiasta: Beka, Mechelińskie Łąki i Słone Łąki.

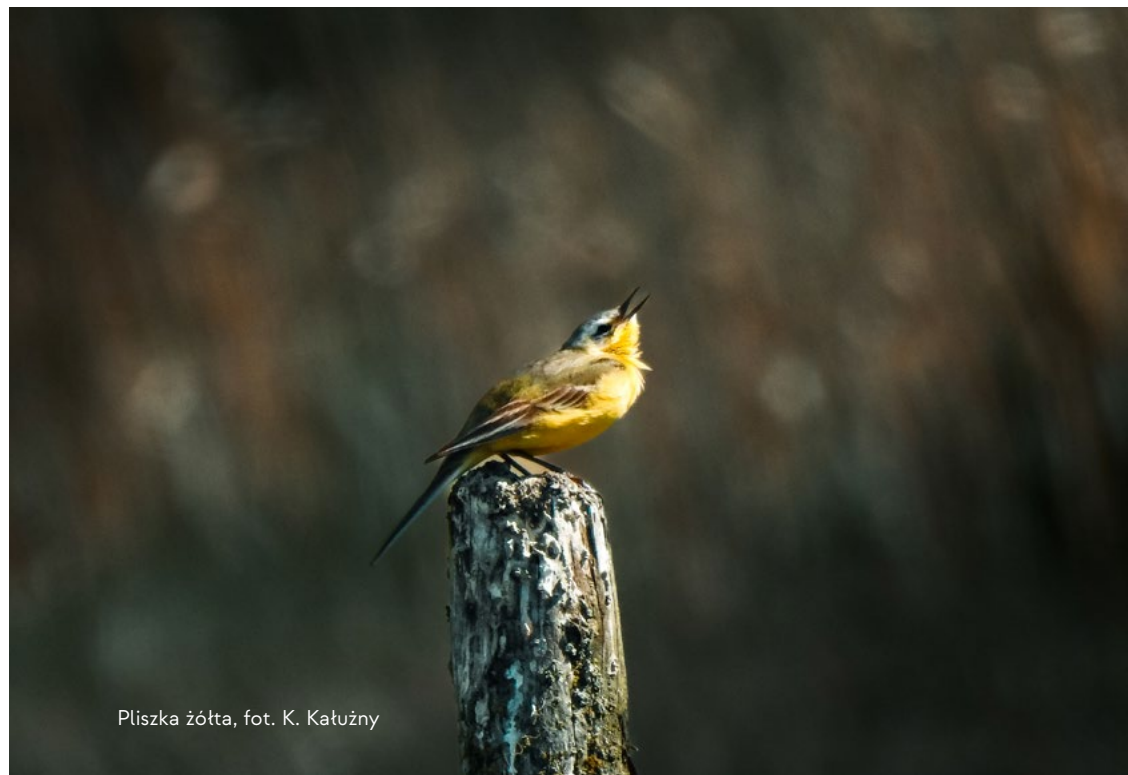
Podobnie jak w rezerwacie przyrody Beka, na Karsiborskiej Kępie obserwować można dwa zbiorowiska słonolubnych (halofilnych) roślin. Słone łąki (słonawy) tworzone są przez niski, zwarty kobierzec roślin, wśród których występuje m.in. sit Gerarda, babka nadmorska i aster solny. Tu pojawia się również niehalofilna koniczyna rozdęta. Rezerwat jest też jedynym znanym miejscem występowania w Polsce babki pierzastej.

Osiągający większą wysokość szuwar halofilny – tworzony jest m.in. przez sitowiec nadmorski i oczeret Tabernemontana. Na teren rezerwatu wkracza coraz bardziej trzcina, której rozrost kontroluje się, prowadząc regularne koszenia.

Ptaki

Karsiborska Kępa to obszar będący istotnym siedliskiem dla ptaków. Jedną z ważniejszych występujących tu grup ptaków są siewkowce. Lęgowe czajki, kszyki i krwawodzioby chętnie zakładają gniazda na ziemi. Stosunkowo niska roślinność rezerwatu umożliwia ptakom obserwację otoczenia. Dla tych gatunków ważne jest, aby miały dostęp do żerowisk w postaci płytkich rozlewisk i kałuż. Dlatego pastwiskowa część rezerwatu z roślinnością solniskową to idealne dla nich miejsce.

Na łąkach i pastwiskach rezerwatu możemy spotkać też skowronki, świergotki czy pliszki żółte. Z wałów, rozlewisk i sieci rowów korzystają kaczki (w tym ohary), gęgawy, łyski i wodniki. Perkozy dwuczube i łabędzie nieme zaobserwujemy na wodach okalających wyspę. W trzcinowiskach swoje lęgi wprowadzają wąsatki, błotniaki łąkowe i stawowe.

Pliszka żółta, fot. K. Kałużny

Jezioro Karsiborskie, fot. K. Katużny

Co ważne, Karsiborska Kępa jest historycznym i nadal potencjalnym siedliskiem lęgowym wodniczki. Gatunek ten w chwili obecnej praktycznie wycofał się z całego Pomorza Zachodniego, lecz w OTOP-ie prowadzi się prace nakierowane na przywrócenie tego gatunku poprzez realizowany w regionie Program Translokacji Wodniczki.

Wyspa jest też ważnym żerowiskiem i miejscem odpoczynku dla ptaków wędrownych. Leży na wschodnio-atlantyckim szlaku migracyjnym. Licznie pojawiają się tu gęsi tundrowe, zbożowe, białoczelne, bernikle białolice. Żerują tu czaple siwe, bardzo liczne bieliki, a otwarte przestrzenie wykorzystują myszołowy, kanie i błotniaki. Rozległe otwarte tereny to też dogodne miejsce lęgów żurawi.

Zwiedzanie

Rezerwat Karsiborska Kępa usytuowany jest około 8 km od centrum Świnoujścia. Najbliższą rezerwatowi zamieszkałą wyspą jest Karsibór. To przez jej tereny dociera się do rezerwatu i to na niej znajdują się dostępne dla odwiedzających kwatery noclegowe.

Do rezerwatu można dojechać samochodem, rowerem lub autobusem miejskim ze Świnoujścia. Należy dotrzeć do Karsiboru do ul. 1 Maja, gdzie przy przydrożnym krzyżu znajduje się drogowy znak rezerwatowy. Tu skręcamy w boczną drogę z niewielkim mostkiem, za którym rozciąga się rezerwat.

Najlepszym sposobem na zwiedzanie rezerwatu jest spacer groblą otaczającą wyspę Karsiborską Kępą. Wchodzimy na nią zaraz po przekroczeniu granicy rezerwatu.

Karsiborska Kępa, fot. K. Kałużny

Jeśli po wejściu na groblę, skręcimy w lewo, zaczniemy zwiedzanie wyspy od jej zachodniej części, którą w znacznej mierze porastają słone łąki (słonawy). W tych zakątkach wiosną spotkać można kszyki, potrafi być ich tu naprawdę bardzo wiele. Spacerując wałem na wschód, z czasem zobaczymy, że na

płaskim terenie wnętrza wyspy pojawia się coraz więcej fragmentów szuwaru halofilnego – wschodnia część wyspy porośnięta jest wyższą roślinnością.

Przy północnej i północno-wschodniej części grobli często stoi woda, obserwować tu można piękne rozlewiska, na których przesiadują liczne gatunki wodno-błotne, w tym blaskodziobe. Rozlewiska rezerwatu to miejsca, gdzie pojawiają się też ogromne liczby kaczek (świstuny, cyraneczki), późnym latem migrujące kuliki wielkie czy duże stada czajek. Co ciekawe, Karsiborska Kępa to jeden z niewielu obszarów w Polsce, gdzie próby łęgowe podejmuje ohar, inaczej zwany kaczką norową.

Alternatywą dla obejścia wyspy groblą jest przejście drogą w kierunku wieży widokowej (niestety obecnie nieczynnej ze względu na zły stan techniczny) i stąd przejście do grobli. Droga ta jednak bywa często podtopiona.

Uwaga! Choć grobla jest zwykle dostępna dla odwiedzających na całej swojej długości i pozwala okrążyć wyspę, to zdarzają się momenty, w których spacer po niej może być utrudniony. Po okresie długotrwałych opadów, a także po zimowych i wiosennych sztormach teren wyspy, w tym także grobli, może być częściowo podtopiony. Spacer w takich okolicznościach jest trudny i wymaga odpowiedniego obuwia. Latem zdarza się też, że odcinek grobli w północno-wschodniej części wyspy jest zarośnięty przez bujną roślinność. Spacerując groblą, trzeba zawsze zachować ostrożność – jej powierzchnia bywa momentami nierówna w związku z działalnością lisów czy dzików.

Odwiedzając rezerwat w upalne dni, warto zabrać ze sobą zapas wody, krem z filtrem i nakrycie głowy. W rezerwacie bowiem nie ma obiektów dających cień.

Babka pierzasta
(*Plantago coronopus* L.)

Sitowiec nadmorski
(*Bolboschoenus maritimus*)

Koniczyna rozdęta
(*Trifolium fragiferum* L.)

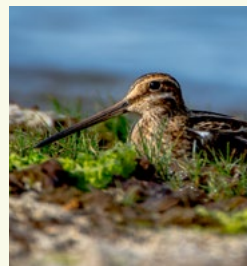
Oczeret
Tabernaemontana
(*Schoenoplectus tabernaemontani*)

Gęś zbożowa
(*Anser fabalis*)

Świstun
(*Mareca penelope*)

Kszyk
(*Gallinago gallinago*)

Bielik
(*Haliaeetus albicilla*)

Biebrzańskie rezerваты społeczne OTOP

Rezerваты biebrzańskie OTOP, fot. Ł. Mucha

Dolina Biebrzy objęta jest ochroną w sieci Natura 2000 jako specjalny obszar ochrony ptaków „Ostoja Biebrzańska” oraz obszar specjalnej ochrony siedlisk „Dolina Biebrzy”. Centralna część doliny objęta jest ochroną jako Biebrzański Park Narodowy.

Dolina Biebrzy znana jest nie tylko w Polsce, ale także w całej Europie jako obszar, w którym możliwe jest obserwowanie wielu gatunków ptaków. Jednym z najcenniejszych gatunków ptaków na tym terenie jest wodniczka – gatunek globalnie zagrożony, a nad Biebrzą mający się jeszcze całkiem dobrze!

Chroniąc ten gatunek, OTOP zaobserwowało, że znane są stanowiska wodniczki w Dolinie Biebrzy także poza parkiem narodowym. Znajdują się one na terenie łąk, na osuszonych wcześniej fragmentach torfowisk. Dopóki łąki te były wykorzystywane, wodniczka mogła się nadal na nich gnieździć. Nieużytkowane zaczęły powoli zarastać trzciną i krzewami. Dlatego też OTOP odnalazło właścicieli porzuconych działek i odkupiło je od nich. W ten sposób od 2006 r. powstały w dolinie Biebrzy trzy nowe społeczne rezerваты. OTOP odtwarza w nich i użytkuje rolniczo podmokłe łąki. Utrzymuje w ten sposób warunki korzystne dla wodniczki, ale i dla ptaków siewkowych, m.in. rycyka, krwawodzioba, czajki, kszyska czy

- granice rezerwatów społecznych OTOP
- granica Biebrzańskiego Parku Narodowego
- wybrane drogi
- wybrane miejscowości
- woda
- lasy
- tereny zabudowane

dubelta. Użytkowanie łąk jest bardzo ważne dla ochrony gatunków związanych z terenami podmokłymi – ich liczebność bowiem w ostatnich latach spadła w Polsce o ponad 30%!

Słynna wodniczka

Wodniczka to ptak wielkości wróbla, w odcieniach brązu, beżu i żółci, z jasnym paskiem przebiegającym przez ciemny wierzch głowy. Wodniczka jest najrzadszym migrującym ptakiem śpiewającym Europy i jedynym globalnie zagrożonym ptakiem wróblowym. Niegdyś występowała niemal w całej Europie, a obecnie jej zasięg ogranicza się prawie wyłącznie do Polski, Białorusi, Ukrainy i Litwy. W Polsce występuje jedna trzecia światowej populacji wodniczki. Jest tzw. gatunkiem parasolowym. Oznacza to, że chroniąc wodniczkę, rozciągamy ochronę nad więcej niż jednym gatunkiem – chronimy całe siedlisko wraz ze wszystkimi jego mieszkańcami.

Wodniczka, fot. K. Kałużny

14

Rezerwat społeczny OTOP Zajki

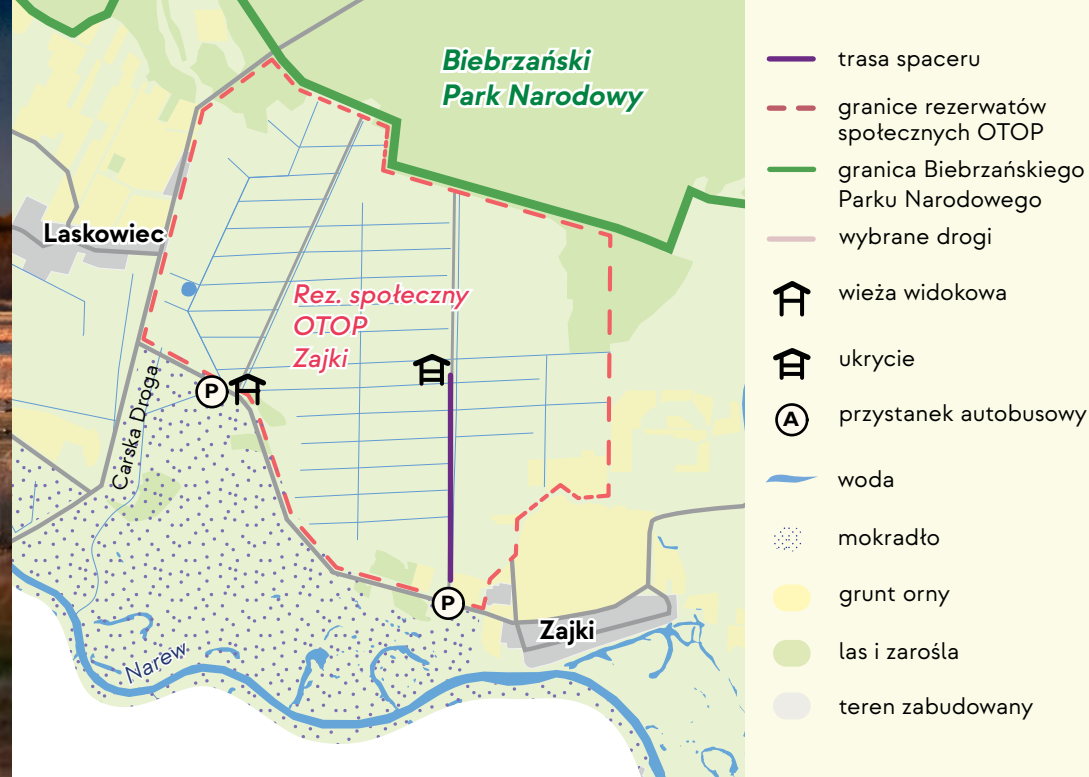
Złot na Zajkach, fot. K. Kałużny

Rezerwat OTOP Zajki obejmuje ponad 450 ha łąk torfowych pomiędzy południową granicą Biebrzańskiego Parku Narodowego, a drogą łączącą wieś Laskowiec i Zajki. Występują tu głównie turzycowiska oraz miejscami roślinność typowa dla łąk wilgotnych.

Wiosną teren rezerwatu jest zalewany przez zatrzymującą się wodę opadową i roztopową. To właśnie trwałemu uwodnieniu Zajki zawdzięczają unikalne torfowiskowe siedliska. Dzięki zróżnicowaniu siedlisk teren rezerwatu cechuje niezwykle wysoka różnorodność biologiczna oraz obecność bardzo wielu gatunków ptaków.

Problemy z zatrzymaniem wody

Niestety w latach 70. ubiegłego wieku na terenie dzisiejszego rezerwatu zbudowano sieć rowów melioracyjnych. Brak możliwości regulacji w nich poziomu wody sprawia, że dostająca się do rezerwatu woda, zamiast pozostać w jego środowisku, spływa rowami ku rzece Narwi. Coraz mniejsze opady i wysokie temperatury w okresie wegetacyjnym (zwiększające parowanie) powodują, że

ostatnimi czasy wody w rezerwacie zaczyna brakować jeszcze przed końcem sezonu lęgowego ptaków.

Zwierzęta Zajek

Rezerwat Zajki jest znany wśród obserwatorów ptaków jako jedno z najbardziej malowniczych i atrakcyjnych miejsc do obserwacji ptaków. Miejsce ma bardzo duże znaczenie dla migrujących ptaków siewkowych. W okresie lęgowym można tu spotkać wodniczkę, czajkę, dubelta, kropiatkę, derkacza, kszyska, rycyka, krwa-wodzioba czy cyrankę. Teren jest również bardzo atrakcyjny dla wielu gatunków zatrzymujących się tu podczas migracji. W wilgotnych latach licznie gnieździ się

Parking przy początku ścieżki prowadzącej do ukrycia (53.21510N, 22.59235E). Parking w pobliżu wieży widokowej (53.22496N, 22.57335E).

Dojazd samochodem.

Ukrycie znajduje się 1,1 km od pierwszego parkingu. Wieża – tuż przy drugim parkingu.

Ścieżka jest łatwa i prowadzi po płaskim terenie.

Zajki, fot. Ł. Mucha

tu rybitwa białoskrzydła. Poza ciekawymi gatunkami ptaków tereny zamieszkuje także kumak nizinny, łoś, jeleń, bóbr i, niestety, coraz liczniejszy gatunek inwazyjny – norka amerykańska (wizon).

Zwiedzanie

Podziwianie flory i fauny rezerwatu możliwe jest dzięki obecności dwóch punktów obserwacyjnych. Jednym z nich jest wieża widokowa ulokowana zaraz przy parkingu. Drugim jest ukrycie zlokalizowane na grobli, w głębi łąk. Można podpatrywać z niego życie ptaków bez ich niepokojenia. Zmotoryzowanych obserwatorów bardzo prosimy o pozostawienie samochodów przy wjeździe na groblę, skąd do samego ukrycia jest około 1,1 km. Spacer pozwala w pełni delektować się pięknem biebrzańskiej przyrody i umożliwia uniknięcie konfliktu z lokalnymi rolnikami. Ich praca pozwala chronić łąki przed zarastaniem i bardzo zależy nam na dobrych relacjach, dlatego gorąco prosimy o przestrzeganie zakazu wjazdu.

Uwaga! Spacerowanie po rezerwacie poza jedyną, wyznaczoną do tego ścieżką (łąączącą parking z ukryciem), jest surowo zabronione, szkodzi bowiem przyrodzie.

Mistrzostwa w koszeniu łąk

W rezerwacie społecznym OTOP Zajki co roku we wrześniu odbywają się Mistrzostwa Europy i Mistrzostwa Polski w koszeniu łąk bagiennych dla przyrody – „Biebrzańskie sianokosy”. To niecodzienne widowisko jest jednym z najważniejszych wydarzeń lokalnych.

Zawodnicy mają do wykoszenia 50-metrowy odcinek turzyc bagiennych, a do dyspozycji tradycyjną kosę. Co roku w zawodach biorą udział rolnicy, przedstawiciele samorządów, organizacji pozarządowych (w tym drużyna OTOP-u), a nawet goście z sąsiednich krajów. Impreza ta ma na celu promocję koszenia łąk bagiennych, czyli czynną ochronę przyrody.

Warto też wziąć udział w wyjątkowej imprezie, organizowanej co roku w maju przez Biebrzański Park Narodowy, która ma na celu promowanie

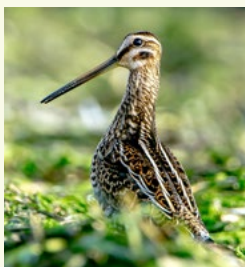
Tęczowe Zajki, fot. K. Katuży

regionu podlaskiego oraz jego kultury. Są to „Targi rękodzieła i ginących zawodów” odbywające się w Goniądzu. W targach biorą udział regionalni twórcy ludowi, rzemieślnicy, a także producenci żywności ekologicznej

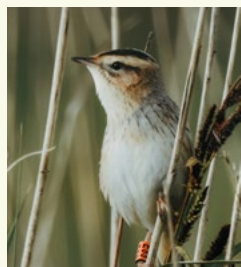
z Podlasia, Kurpiowszczyzny, Mazur i Warmii. Odwiedzający mają okazję poznać tradycyjne techniki wyrobu narzędzi i biżuterii, skosztować regionalnych produktów i bawić się przy dźwiękach miejscowej muzyki.

Rycyk
(*Limosa limosa*)

Kszyk
(*Gallinago gallinago*)

Wodniczka
(*Acrocephalus paludicola*)

Czajka
(*Vanellus vanellus*)

Krwawodziób
(*Tringa totanus*)

Jeleń
(*Cervus elaphus*)

Rybitwa
białoskrzydła
(*Chlidonias leucopterus*)

Łoś
(*Alce alces*)

15

Rezerwat społeczny OTOP Mścichy

Wodniczka, fot. Ł. Mucha

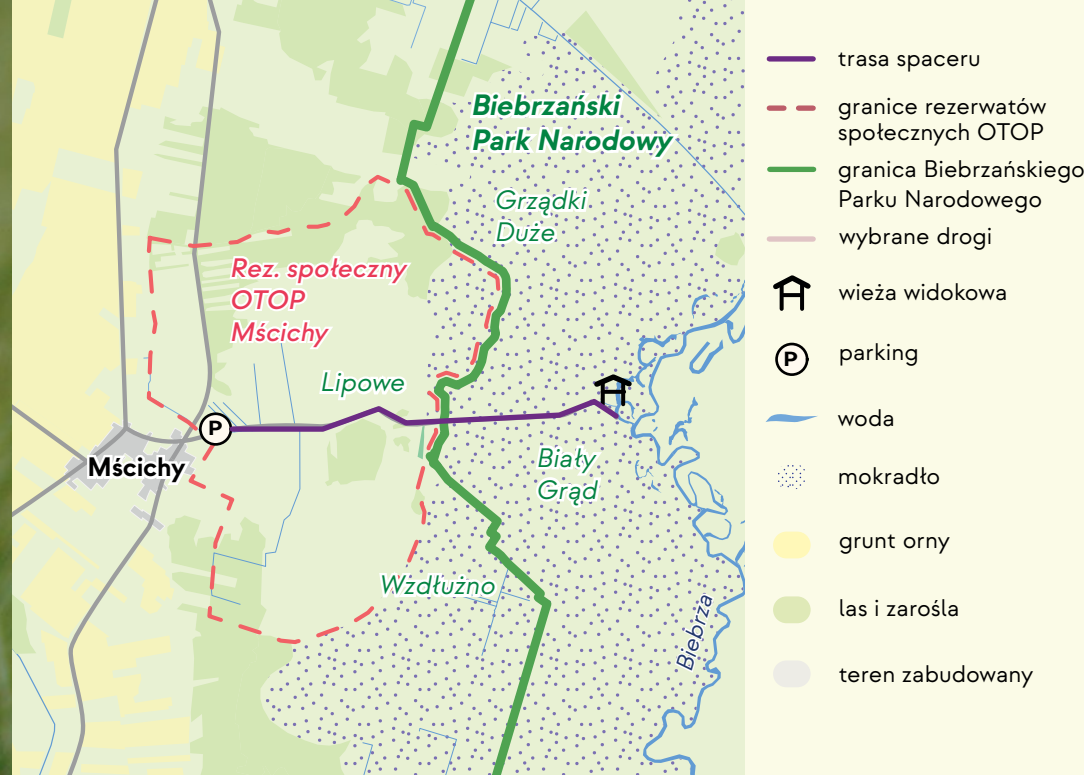
Rezerwat OTOP Mścichy to kompleks ponad 450 ha łąk torfowych między miejscowością Mścichy a zachodnią granicą Biebrzańskiego Parku Narodowego. Teren jest regularnie zalewany wodami rzecznyymi, dzięki czemu utrzymuje się tutaj unikalne torfowisko, a pokłady torfu mają tu miejscami nawet 2 m głębokości!

Teren rezerwatu jest siedliskiem dla wielu gatunków roślin i ptaków. Obszar zdominowany jest przez zbiorowiska trzcinnika prostego i niskich turzyc, które są koszone raz w roku, a w suche lata – dwa razy. Południowo-wschodnia część rezerwatu pokryta jest szuwarami trzcinowymi i trzcinnikiem lancetowatym.

Ptasia gwiazda Mścichów

Mścichy słyną z tego, że są miejscem najliczniejszego występowania wodniczki w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego, a jednocześnie miejscem, które nie jest objęte formalną ochroną.

W 2007 r. stwierdzono tu ok. 65 śpiewających samców, czyli 2,5% krajowej populacji. W 2011 r. na Mścichach śpiewała rekordowa ilość 127 samców wodniczki! Gniazdują one głównie na terenach wykaszanych, lecz unikają te-

renów zupełnie porzuconych. Prowadzenie działań ochronnych jest więc niezbędne, aby utrzymać istniejące stanowiska i zwiększyć obszar siedlisk odpowiednich dla tego gatunku.

Mścichy dawniej i dziś

Tereny dzisiejszego rezerwatu w przeszłości użytkowane były jako łąki kośne przez rolników ze wsi Mścichy, w północnej części obszaru pozyskiwano również torf. Z czasem intensywność koszeń mocno zmalała – wykaszane były tylko kwatery przylegające do grobli i zabudowań wsi. Sytuacja ta doprowadziła do niekorzystnych dla wielu gatunków (w tym wodniczki)

Parking przy miejscowości Mścichy.

Dojazd samochodem lub autobusem do Mścich.

Spacer z parkingu przez rezerwat do wieży widokowej nad Biebrzą liczy sobie 3 km długości w jedną stronę.

Ścieżka łatwa, przeważnie płaska.

Wodniczka, fot. A. Muszyńska

zmian w strukturze roślinności. Od momentu utworzenia tu rezerwatu, OTOP przywróciło koszenie działek i zapoczątkowało dbanie o utrzymanie ważnych dla ptaków siedlisk.

Zwiedzanie

Przez rezerwat społeczny OTOP Mścichy przejść można jedynie drogą gruntową prowadzącą w kierunku Białego Grądu. Zbaczanie z niej jest zabronione i szkodliwe dla przyrody! Udostępniona ścieżka prowadzi przez środek rezerwatu do wieży widokowej usytuowanej nad Biebrzą.

Uwaga, rezerwat społeczny Mścichy graniczy z Biebrzańskim Parkiem Narodowym. Wejście na wiodącą przez Park kładkę i wieżę widokową wymaga wcześniejszego kupienia biletu wstępu do Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Oprócz wodniczki można tu spotkać także dudki, pliszki cytrynowe, rycyki, lęgowe krwawodzioby, czajki, dubelty, cyranki, derkacze, kszyki, rybitwy białoskrzydłe, kropiatki i podróżniczki.

W przydrożnych rowach obserwować można coraz rzadsze piskorze, kumaki nizinne, a na łąkach łosie, borsuki oraz wilki.

Wodniczka
(*Acrocephalus paludicola*)

Dudek
(*Upupa epops*)

Pliszka cytrynowa
(*Motacilla citreola*)

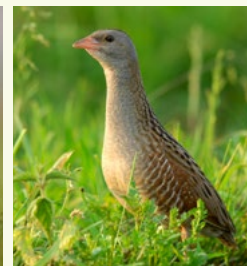
Rycyk
(*Limosa limosa*)

Krwawodziób
(*Tringa totanus*)

Czajka
(*Vanellus vanellus*)

Derkacz
(*Crex crex*)

Podróżniczek
(*Luscinia svecica*)

16

Rezerwat społeczny OTOP Szorce

Burzowa Długa Łuka, fot. K. Katużny

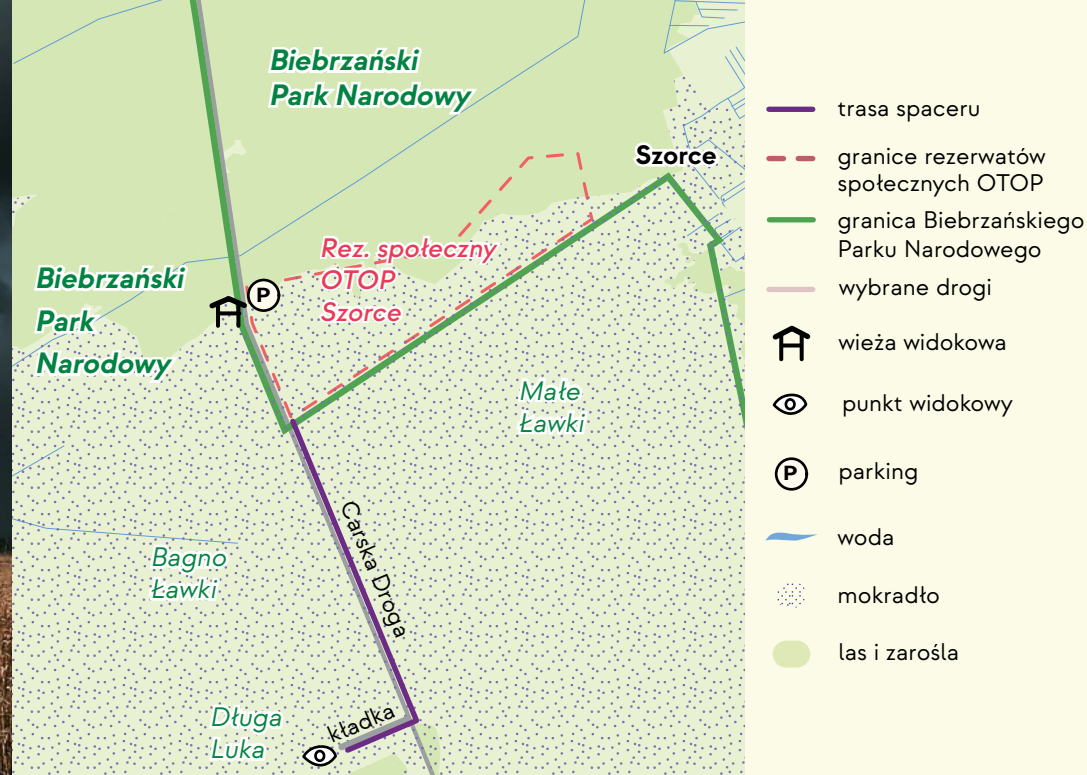
Rezerwat OTOP Szorce obejmuje około 110 ha torfowisk stanowiących skrajny fragment rozległego Bagna Ławki. Szorce leżą w otulinie Biebrzańskiego Parku Narodowego i oddzielone są od głównego torfowiska jezdnią, tak zwaną Carską Drogą.

To najlepiej uwodniony spośród biebrzańskich rezerwatów OTOP-u, dzięki spływowi wody z wyżej położonych obszarów ku Biebrzy. Z powodu zaniechania od dziesięcioleci kośnego użytkowania łąk zarosły one drzewami. OTOP wykupiło jednak wiele okolicznych działek i przywróciło ich ekstensywne użytkowanie rolnicze.

W rezerwacie licznie występuje wodniczka. Gniazduje tu także żuraw, kszysk czy podroźniczek.

Zwiedzanie

Teren Szorc nie jest udostępniony do zwiedzania ze względu na brak utwardzonych dróg. Jednak każdy, kto odwiedzi Dolinę Biebrzy, powinien wspiąć się na stojącą przy parkingu wieżę widokową, a następnie wyruszyć spacerem

w kierunku kładki Długa Łuka na Bagnie Ławki. Ta drewniana kładka znajduje się po drugiej stronie Carskiej Drogi już w granicach BPN i jest to najlepsze na świecie miejsce do obserwacji wodniczki. Miejsce to jest najważniejszą ostoją gatunku w Polsce i jedną z najważniejszych na świecie. Bagno Ławki to też dobre miejsce do obserwacji uszatki błotnej oraz łosi.

Wejście na kładkę wymaga wcześniejszego kupienia biletu wstępu do Biebrzańskiego Parku Narodowego.

 Parking przy Carskiej Drodze (53.29983N, 22.60491E).

 Dojazd samochodem.

 Odcinek od parkingu do końca kładki mierzy 2 km.

 Ścieżka przeważnie płaska, łatwo dostępna.

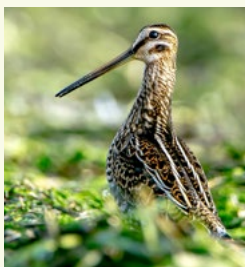
Łoś, fot. M. Ankudowicz

Kładka na Długiej Luce daje możliwość wejścia w siedlisko bagien bez moczenia butów, a co najważniejsze bez niszczenia delikatnej struktury torfu. Kładka ma

długość ok. 400 m i kończy się platformą, z której można podziwiać widok na rozległe Bagno Ławki.

Wodniczka
(*Acrocephalus paludicola*)

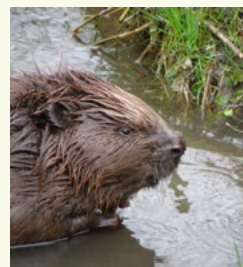
Kszyk
(*Gallinago gallinago*)

Podróżniczek
(*Luscinia svecica*)

Łoś
(*Alces alces*)

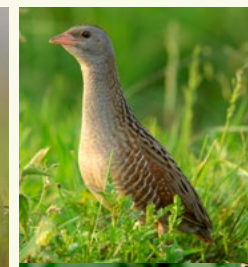
Bóbr
(*Castor fiber*)

Żuraw
(*Grus grus*)

Czajka
(*Vanellus vanellus*)

Derkacz
(*Crex crex*)

Autorzy zdjęć gatunków

babka pierzasta
bielik
bóbr
czajka
derkacz
derkacz
dudek
dziwonia
gęgawa
gęś zbożowa
jeleń szlachetny
koniczyna rozdęta
krwawodziób
krwawodziób
kszyk
łoś
oczeret Tabernamontana
ohar
podróżniczek
rybitwa
rybitwa białoskrzydła
rycyk
sitowiec nadmorski
świstun
świstun
trzcinniczek
wodniczka
żuraw
żuraw

Krzysztof Kałużny
Cezary Korkosz
Jarosław Krogulec
Paweł Kotodziejski
Cezary Korkosz
Cezary Korkosz
Artur Buczkowski
Andrzej Popielski
Janusz Błaż
Artur Buczkowski
Łukasz Mucha
Bogumiła Błaszewska
Artur Buczkowski
Cezary Korkosz
Artur Buczkowski
Monika Ankudowicz
Bogumiła Błaszewska
Andrzej Kośmicki
Artur Buczkowski
Artur Buczkowski
Artur Buczkowski
Artur Buczkowski
Tomasz Wilk
Artur Buczkowski
Artur Buczkowski
Artur Buczkowski
Krzysztof Kałużny
Artur Buczkowski
Artur Buczkowski

Ogólnopolskie
Towarzystwo Ochrony Ptaków
BirdLife Polska

Jesteśmy jedną z największych polskich organizacji zajmujących się ochroną ptaków i przyrody. Od 35 lat realizujemy projekty terenowe, edukacyjne i naukowe, chroniąc ptaki i renaturalizując kluczowe siedliska przyrodnicze w całej Polsce. Działamy również na rzecz ochrony środowiska na międzynarodowym poziomie.

Publikacja powstała w ramach projektu ROOTED | Zakorzeni w naturze, finansowanego ze środków UE w ramach programu Erasmus+.

Szczególne podziękowania kierujemy do naszych partnerów...

